

INGLIZ TILI DARSLARIDA TALABALARNING GRAMMATIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

*Toshpo'latov Temur Mo'minjonovich,
Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti
Ingliz tili o'qituvchisi*

DEVELOPING STUDENTS' GRAMMATICAL COMPETENCE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES

*Tashpulatov Temur Muminjonovich
English teacher, Tashkent State Pedagogical University named after
Nizomi*

РАЗВИТИЕ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

*Ташпулатов Темур Муминжонович,
преподаватель английского языка Ташкентского
государственного педагогического университета имени Низоми*

<https://orcid.org/0009-0009-5712-4999>

e-mail:
temurtashpulatov92@gmail.com

Annotasiya: Ushbu maqolada ingliz tilida grammatik kompetensiyalarni rivojlantirishning usullari misollar asosida tahlil qilinadi. Ingliz tilini o'qitish jarayonida grammatik kompetensiyalarni rivojlantirishning ahamiyati, bu borada hamkorlikdagi ta'lim texnologiyalarining roli ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, grammatik kompetensiya, o'qituvchi, talaba, dars jarayoni, pedagogik texnologiyalar.

Annotation: This article analyzes methods for developing grammatical competence in English through illustrative examples. It highlights the importance of enhancing grammatical skills in the process of teaching English and explores the role of collaborative educational technologies in this context.

Keywords: English language, grammatical competence, teacher, student, lesson process, pedagogical technologies.

Аннотация: В данной статье анализируются методы развития грамматической компетенции на английском языке на основе примеров. Раскрывается значение развития грамматических компетенций в процессе преподавания английского языка, а также роль технологий совместного обучения в этом процессе.

Ключевые слова: английский язык, грамматическая компетенция, преподаватель, студент, учебный процесс, педагогические технологии.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION).

Milliy va xalqaro miqyosdagi madaniyatlararo integratsiya jarayonlari chet tillarini o'qitish mazmunini modernizatsiya qilishga olib keldi. Til dunyo manzarasini anglash, boshqa xalqlar tomonidan yaratilgan qadriyatlarni o'zlashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Bugungi kunda chet tilini bilish nafaqat maktab o'quvchilari, talabalar, o'qituvchilar, balki o'zini bilimli inson deb biladigan har bir kishi uchun ustuvor vazifadir. Talabalarda nutq, til, ijtimoiy-madaniy Chet tili

orqali asosiy universal ta'lim kompetensiyalari – bilim, axborot, ijtimoiy mehnat va shaxsiy rivojlanish jarayoni shakllanadi.

Ta'lim muassasalarida chet tillarini o'qitish mazmuni talabalarda muloqot madaniyatini shakllantirishga qaratilgan asosiy maqsadlarni amalga oshiradi. Talabalarining chet tilida muloqot qilish qobiliyati ularning lingvistik, nutqiy va ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarini o'z ichiga olgan chet tilining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish orqali ta'minlanadi. Bu

kompetensiyalar, o'z navbatida, quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi: lingvistik kompetensiya leksik, grammatik, fonetik va imlo qoidalari va ularga mos keladigan malakalarni o'z ichiga oladi; Nutq kompetensiyasi to'rtta asosiy kompetensiyani o'z ichiga oladi: tinglash, gapirish, o'qish va yozish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДЫ / MATERIALS AND METHODS).

Ingliz tilini o'rganishning eng muhim jihatlaridan biri grammatik tuzilmalarni o'zlashtirishdir. Grammatika - bu so'z shakllarini shakllantirish va ularni gapda birlashtirish qoidalarining obyektiv tizimidir. Grammatika ilmiy fan sifatida tilning grammatik tuzilishini tavsiflaydi. Chet tilini o'qitish metodikasida grammatika tilning tuzilishini o'zlashtirishda foydalaniladigan vosita sifatida talqin qilinadi.

Bugungi kunda o'qituvchilar, psixologlar va metodistlar o'rtasida chet tilini o'qitishda grammatika o'rni to'g'risida yakdil fikr mavjud emas. Ayrim mualliflarning fikricha, grammatika ko'nikmalarini rivojlantirish chet tillarini o'qitishning eng zaif tomonlaridan biri hisoblanadi. Tilshunos G.V.Rogova, grammatika nutqdan ajralmas ekanligini ta'kidlaydi – busiz hech qanday nutq shakli shakllanishi mumkin emas. Demak, grammatika so'z boyligi va tovush tarkibi bilan bir qatorda nutqning moddiy asosi hisoblanadi. Grammatika shakllantiruvchi rol o'ynaydi va tilning tuzilishini o'zlashtirish vositasidir. Qoidalarni amalda qo'llay olish grammatikani yaxshi bilish belgisidir [1].

МУХОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Talabalarining ingliz tili, jumladan grammatik ko'nikmalarga asoslangan kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish fan o'qituvchisining asosiy vazifasidir. Normativ hujjatlar o'qitishning turli bosqichlarida o'zlashtirilgan grammatik tuzilmalarni belgilaydi va o'qituvchining vazifasi talabalar nutqida ushbu tuzilmalardan takroran foydalanishni ta'minlashdan iborat. O'qituvchi bu vazifani qanchalik metodik jihatdan malakali bajarsa, o'quvchilar grammatik jihatdan to'g'ri gapirish qobiliyatini shunchalik samarali o'zlashtiradilar.

Hozirgi vaqtda talabalarining grammatik kompetensiyasini rivojlantirish va takomillashtirish muammosi oliy o'quv yurtlarida chet tillarini o'qitish metodikasining eng murakkab va dolzarb

masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu muammoning dolzarbligi qator omillar bilan bog'liq: o'quv rejasida chet tili bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga ajratilgan soatlar sonining qisqarishi, ta'lim texnologiyalarining transformatsiyasi, ya'ni an'anaviy auditoriya mashg'ulotlariga qo'shimcha ravishda onlayn amaliyotlar sonining ko'payishi, shuningdek, raqamli muhitda talabalarining mustaqil ishlarining ko'payishi; kommunikativ kompetensiyaning barcha tarkibiy qismlariga yuqori talablarning mavjudligi va grammatik kompetensiyani rivojlantirishning keng qamrovli tizimining yo'qligi [2].

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, talabalar grammatika modelida bosh gap yoki leksik birlikni to'g'ri tanlashda qiynaladilar, grammatik konstruksiyalarni noto'g'ri o'zgartiradilar, ingliz tiliga tarjima bo'yicha mashqlarni bajarishda xatolarga yo'l qo'yadilar va nutq faoliyatida grammatik konstruksiyalardan foydalanmaydilar. Chet tillarni o'rganayotgan talabalarining grammatik kompetensiyasining yuqori darajasiga erishish zarurati ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Belgilangan maqsad quyidagi vazifalarni hal qilishni o'z ichiga oladi:

chet tili grammatikasini o'qitishning tarixiy jihatlarini va grammatik materialni tavsiflash va chet tilining grammatik kompetensiyasini shakllantirishning zamonaviy yo'nalishlarini o'rganish;

kognitiv, kommunikativ, shaxsga yo'naltirilgan va sotsial-madaniy yondashuvlar asosida chet tillarini o'rganayotgan talabalarining grammatik kompetensiyasi tarkibini aniqlash;

chet tili darslarida talabalarining grammatik kompetensiyasini oshirishga qaratilgan vazifalar majmuasini ishlab chiqish [3].

НАТИЖАЛАР (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Ingliz tili darslarida talabalarining grammatik kompetensiyalarini rivojlantirish muammosini hal qilish quyidagi tadqiqot usullaridan foydalanishni talab qiladi:

– nazariy usullar: grammatika, nutq, grammatik kompetensiya va til materiallari korpusiga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish;

– empirik usullar: oliy ta'lim muassasalarida chet tillarini o'qitish bo'yicha amaliy tajribalarni umumlashtirish, chet tili darslarida talabalarining

grammatik kompetensiyasini oshirishga qaratilgan mashqlar tizimini ishlab chiqish.

Bizning fikrimizcha, grammatik kompetensiyani takomillashtirish kognitiv, kommunikativ, o'quvchiga yo'naltirilgan va ijtimoiy-madaniy yondashuvlar asosida amalga oshirilishi kerak [4]. Grammatik kompetensiyani rivojlantirishga kognitiv yondashuv talabalarining grammatik materialni, qoidalar va sxemalarni tahlil qilishini, kontekstdagi grammatik hodisalarning shakli va funksiyasi haqida xulosa chiqarishni, shuningdek, grammatik tuzilmalarning shakli va funksiyasi to'g'risida induktiv va deduktiv ravishda nazariy umumlashmalarga kelishini nazarda tutadi.

Kommunikativ yondashuv talabalarining kommunikativ vaziyatlarda grammatik tuzilmalardan faol foydalanishni ta'minlash uchun turli nutq muammolarini hal qilishni o'z ichiga oladi.

Talabaga yo'naltirilgan yondashuv grammatik ma'lumotlarni idrok etish va qayta ishlashda turli kognitiv uslublardan, shuningdek, grammatik topshiriqlarni bajarish strategiyalaridan foydalanishni talab qiladi [5].

Ijtimoiy-madaniy yondashuvga ko'ra, talabalar grammatik material ustida ish olib boradilar, muloqotning sotsial-madaniy va sotsiolingvistik me'yorlarini o'zlashtiradilar, milliy va chet el madaniyatlarini qiyoslash orqali konseptual kategoriyalarni shakllantiradilar, ikki madaniyatning qadriyat va me'yorlarini o'z ichiga olgan til landshaftini yaratadilar.

Grammatik kompetensiyaning lingvistik tarkibiy qismini takomillashtirish, ya'ni grammatik bilimlarni tizimlashtirish uchun talabalar quyidagi mashq turlarini bajaradilar:

- grammatik hodisaning shakl va vazifasini tahlil qilish;

- muqobil grammatik shakllarni kontekstda qiyoslash;

- nutq birliklarida nutq belgilarini o'rganish;

- kontekstga mos keladigan to'g'ri grammatik shaklni tanlash va qo'llash;

- grammatik xatolarni aniqlash va tuzatish;

- o'zlashtirilgan birliklar yordamida grammatik tuzilmalarni o'zgartirish;

- jumalarni chet tiliga va chet tilidan ona tiliga tarjima qilish [1].

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, grammatik kompetensiya madaniyatlararo

muloqotning samaradorligini va kasbiy vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni belgilaydi. Lingvistik profilga ega bo'lgan oliy o'quv yurtlari talabalarining grammatik kompetensiyasini biz chet tilining grammatik (morfologik, sintaktik, orfografik, grafik va sotsiolingvistik) me'yorlariga muvofiq to'g'ri tuzilgan nutq birliklarini tushunish va yaratish qobiliyati sifatida izohlaymiz.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Talabalarining grammatik kompetensiyasini oshirish faqat kognitiv, kommunikativ, shaxsga yo'naltirilgan va ijtimoiy-madaniy yondashuvlar asosida samarali bo'ladi. Ushbu yondashuvlar induktiv va deduktiv usullar yordamida grammatik bilimlarni tizimlashtirishni, o'rganilayotgan tilning sotsial-lingvistik va sotsial-madaniy xususiyatlariga mos ravishda kommunikativ muammolarni hal qilishni, shuningdek, til ma'lumotlarini qayta ishlashda talabalar tomonidan turli kognitiv va tarbiyaviy strategiyalardan foydalanishni ta'minlaydi.

**ADABIYOTLAR RO'YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):**

1. Азимов Э.Г.Словарь методических терминов (теория и практика преподавания иностранных языков). – СПб.:Златоуст,1999. –362 с.
2. Алиева Т. Формы контроля при проверке грамматической компетенции у студентов языковых вузов (на примере французского языка) // Язык и деятельность. Научные чтения: сборник статей по итогам VIII международной конференции. – Москва. 2023. – 455 с.
3. Белова Е. Роль информационно-коммуникационных технологий в формировании иноязычной грамматической компетенции в условиях автономного обучения. Письма в Эмиссия. Офлайн. 2020. – 286 с.
4. Еловская С. В. Формирование иноязычной грамматической компетенции у обучающихся старших классов // Вестник Тамбовского университета. Серия «Гуманитарные науки». 2019. – С. 187-196.
5. Котрикадзе Е. В. Формирование грамматической компетенции у студентов неязыковых вузов в процессе изучения английского языка // Проблемы современного педагогического образования. 2023. № 78-3. – С. 121-127.